

Laat leerkrachten lesgeven en pedagogen opvoeden

Pleidooi voor het opnemen van een HBO-pedagoog in de dagelijkse schoolomgeving

door Erienne van der Veen

De taak van leerkrachten is om kinderen te onderwijzen. Dit is echter niet het enige waar zij zich op een dag mee bezig houden. Tijdens mijn stage in de kleuterklas zag en ervaarde ik hoe een dag als kleuterjuf eruit ziet. Je geeft als leerkracht de kinderen Engelse les, ze moeten voorbereidend lezen, rekenen en schrijven. Naast het lesgeven krijg je te maken met de ongelukjes, losse veters, lekkende bakers, pijnlijke plekken, onderlinge ruzies, ik-wil-naar-mama huilbuien en weekend verhalen. Waar haal je als leerkracht de tijd vandaan om overal aandacht aan te geven? En hoe zorg je dat alle dertig kinderen om twaalf uur met hun jas aan buiten staan zodat de ouders ze op kunnen halen? Het viel me op dat om dit voor elkaar te krijgen de pijnlijke plekken, onderlinge ruzies, ik-wil-naar-mama huilbuien en weekend verhalen als eerst moeten lijden onder het gebrek aan tijd. Heeft een school geen medewerker nodig die gespecialiseerd is in pedagogische technieken om een leerkracht bij te staan in situaties die meer vragen om ontwikkelingsgericht handelen dan didactisch handelen?

Alle kinderen zijn aan het spelen in de klas. Een klein groepje kinderen is met de leerkracht aan het oefenen met de letter 'P'. Dex (6 jaar) zit in de bouwhoek met zijn vriendje. Ze maken een kasteel van blokken en bouwen er een leger van dieren omheen. Dex' vriendje pakt een blok van het kasteel en zet het ergens anders neer. "Niet doen!" zegt Dex. "Nu is de toren kapot!" Dex pakt het blok en zet het weer terug. "Maar we moeten ook nog een kanon hebben en de blokken zijn op". Zijn vriendje grijpt opnieuw naar het blok. "Nee! Zo maak je het stuk!" Dex pakt de arm van zijn vriendje om te voorkomen dat hij het blok pakt. Het jongetje vindt het niet leuk en duwt Dex' hand weg. "Nietes, ik maak niks stuk! Ik wil gewoon een kanon maken!" Dex kijkt zijn vriendje woedend aan. Die trekt zich er niets van aan en pakt het blok opnieuw. "Nouhouu!" schreeuwt Dex hard. Hij staat op en geeft een schop tegen het kasteel. Zijn vriendje begint te huilen. De leerkracht ziet het en loopt er naartoe. "Waarom deed je dat nou? Dat is toch niet leuk?" ze kijkt Dex verontwaardigd aan. Het is namelijk niet de eerste keer dat Dex dwars doet. Ze troost het vriendje van Dex terwijl ze Dex de opdracht geeft het kasteel weer op te bouwen. Hij doet zijn armen over elkaar en trekt een boos gezicht. "Nee!" roept hij. "Dex, kom op, anders stuur ik je naar de klas hiernaast!" zegt de leerkracht streng. Ondertussen staan de kinderen van de letter 'P' naast haar omdat ze er niet zelf uit komen. Het vriendje is nog steeds aan het huilen. Dex begint opnieuw tegen de blokken aan te schoppen. Hij schopt zo hard dat meerdere blokken door de klas vliegen en andere kinderen raken. "Nu is het klaar, je gaat maar even in de klas hiernaast zitten!" De leerkracht loopt met hem de klas uit. "Kutwijf!" roept Dex. Als de leerkracht terug is gaat ze gauw weer bij de oefening helpen. Op haar schoot zitten twee kinderen die moeten huilen van het blok dat ze tegen hun hoofd hebben gekregen. Tussendoor zoekt ze op het Digibord een filmpje op om straks in de kring te kunnen bekijken. Terwijl ze een verfschort om doet bij een ander kind, wordt er op de deur geklopt. Het is de leerkracht van de klas ernaast die Dex terug komt brengen. "Ik weet niet wat ik met hem moet," zegt ze. "Hij is alleen maar aan het schelden en ik kom niet meer aan mijn les toe." Dex wordt op een stoeltje gezet in de hoek van de klas en de leerkracht rondt de oefening af. Als even later de speeltijd voorbij is heeft ze alles net op tijd af kunnen krijgen. Dex mag weer in de kring en kalmeert tijdens het kijken naar het filmpje. De leerkracht van de andere klas komt even kijken hoe het gaat en zegt zacht: "Dat brutale gedrag moeten we wel even in de gaten houden..."

Natasja de Kroon, Ingrid Nagtzaam en Merlijn Wentzel schrijven in hun boek 'De gelukkige klas' dat het belangrijk is om als leerkracht de kinderen serieus te nemen. Zij vroegen leerlingen van basisschool de Uilenspiegel hoe zij school beleven. De kinderen bleken erg positief en tevreden te

zijn over hun school. Toen hierop doorgevraagd werd, bleek dat dit kwam doordat de kinderen bij hun leerkracht terecht konden als er iets is. Er werd geluisterd naar wat ze vertelden en de leerkracht deed er wat mee als dat mogelijk was. (De Kroon, Nagtzaam & Wentzel, 2015) Het erkennen van gevoelens is een belangrijke factor in gesprekken met kinderen. Je biedt kinderen daarmee ruimte en veiligheid. Ook benadrukken de auteurs in hun boek dat het belangrijk is je in te leven in een kind. 'Als leerkracht heb je de taak om achter het gedrag van het kind te kijken. Om te achterhalen wat het kind beweegt om te doen wat hij doet.' (idem)

Na het incident tussen Dex en zijn vriendje sprak ik de leerkracht. Ze vertelde me dat Dex altijd driftig doet als hij 'zijn zin niet krijgt'. "Hij moet leren dat het niet altijd kan gaan zoals hij wil en als de veiligheid van andere kinderen op het spel staat doordat ze blokken tegen hun hoofd krijgen is het nodig dat hij even afkoelt", vertelt ze me. Vooral het schelden van Dex ervaart zij als een serieus probleem. Het schelden van kinderen noemt Charlotte Visch 'een kluitje' dat ze naar je gooien om je af te leiden van waar het werkelijk om gaat. "Kinderen gooien een kluitje in het riet en de meeste volwassenen rennen daar achteraan. Het kind blijft achter met zijn pijn en hoopt dat iemand zich omkeert en vraagt 'Hoe voel je je?'" (Visch, 2013). In het voorbeeld was er niemand die Dex vroeg hoe erg hij het vond dat zijn vriendje in zijn ogen het kasteel kapot maakte. Iedereen reageerde op zijn uiterlijke gedraging en zijn gevoelens werden niet benoemd.

Bij binnenkomst komt de moeder van Kars (4 jaar) naar de leerkracht toe. "Kars zegt al de hele ochtend dat hij buikpijn heeft, maar hij wil waarschijnlijk gewoon graag thuis bij mij zijn. Dan weet je dat even..." De leerkracht knikt en bedankt moeder voor de informatie. Als moeder wegloopt rent Kars erachteraan. "Mama, mama, ik wil mee!" De leerkracht pakt hem vast en tilt hem op. Ze probeert Kars gerust te stellen door alle leuke dingen te vertellen die hij gaat doen die dag. Na een tijdje gaat Kars in de kring zitten. Halverwege de ochtend behandelt de leerkracht een kijkplaat met de klas. Ze heeft een grote plaat voor zich van het strand en vraagt de kinderen wat er op te zien is. Opeens staat Kars op en loopt naar de leerkracht. Hij heeft zijn handen op zijn buik en zegt met een huilerige stem: "Ik heb buikpijn..". "Dat is vervelend", reageert de leerkracht. "Ga maar gewoon zitten, dan gaat het vanzelf over." Kars kijkt beduusd en doet wat zijn juf zegt, maar als hij zit begint hij te huilen. De leerkracht gaat verder met de les zonder iets te zeggen tegen Kars. Als de kinderen buiten aan het spelen zijn loop ik over het plein. De leerkracht heeft een korte bespreking, dus let ik even op de kinderen. Kars staat te huilen. "Wat is er?", vraag ik. "Ik heb buikpijn. Ik wil naar mama!", huilt hij. "Je wilt naar mama en niet naar school?", vraag ik. "Ja!" Ik vraag wat er op school zo erg is dat hij ervan moet huilen. "Ik wil niet naar de overblijf!" Ik aai Kars over zijn rug en bedenk hoe ik hem aan het praten kan krijgen over de overblijf. Op dat moment echter zie ik een paar meter verderop hoe een kind een ander kind slaat. Die valt op de grond en schopt terug. Ik ren erheen en haal ze uit elkaar. Ook dit heeft even mijn aandacht nodig. Terwijl ik de ruzie tussen de twee kinderen afhandel springt een meisje op mijn rug. "Juf, wil je me duwen op de schommel?" In mijn ooghoeken zie ik een ander kind de boom in klimmen. Dat mag niet, dus roep ik dat het kind op de grond moet blijven. Ondertussen was de ruzie nog niet afgehandeld en hebben de twee kinderen in de tijd dat ik stond te roepen elkaar weer geslagen. Het meisje dat op mijn rug zit verzoek ik vriendelijk om even alleen te gaan spelen, omdat ik even bezig ben. Als de ruzie onder controle is draai ik me om naar Kars. Maar hij is weggelopen, ik kan hem zo snel niet vinden. Pas om vijf voor twaalf valt mijn oog weer op Kars, die met een bedrukte en benauwde blik in de rij staat voor de overblijf...

Het boek 'Werken met begaafde leerlingen in de klas' van Anouke Bakx, Esther de Boer, Maartje van den Brand en Ton van Houtert geeft ook richtlijnen voor het handelen van een leerkracht. De auteurs geven aan dat responsiviteit en pedagogische tact de binding bevordert tussen leraar en leerlingen. Een leerkracht heeft daarvoor 'pedagogische sensitiviteit' nodig: "... een bepaalde mate van

‘aanvoelen’ van wat er speelt en van wat de leerling nodig heeft ...” (Bakx, de Boer, van den Brand & van Houtern, 2016) Pedagogische sensitiviteit kent een aantal basisprincipes: onvoorwaardelijk respect voor kinderen, leerlingen willen begrijpen, leerlingen via begrip verbinden aan jou als leerkracht, aan medeleerlingen of aan taken/werk. (idem)

Zowel de auteurs van ‘De gelukkige klas’ als die van ‘Werken met begaafde leerlingen in de klas’ geven dus aan dat het belangrijk is om als leerkracht pedagogisch te handelen. Leerkrachten moeten achter gedrag van kinderen kunnen kijken, gevoelens benoemen en erkennen en hun houding op het kind aanpassen. Als studente Pedagogiek klinkt dit mij als muziek in de oren. Tegelijkertijd zie en merk ik dat de kwaliteit van pedagogisch handelen lijdt onder de tijd en aandacht die lesgeven vraagt. Over dit vraagstuk verscheen in 2007 een artikel in de Volkskrant. De auteur pleit voor het benutten van HBO-pedagogen in het onderwijs. Hij schrijft dat pedagogen anders naar gedrag van kinderen kijken dan leerkrachten en daardoor gemakkelijker zien wat er met een kind aan de hand is. “Laat de leerkrachten doen waar ze voor opgeleid zijn en waar ze goed in zijn: onderwijs geven aan kinderen. Laat de hbo-pedagogen doen waarvoor zij zijn opgeleid en waar zij goed in zijn: de begeleiding van de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen die met zichzelf in de knoop zitten of dreigen te verzuipen in de onderwijsmolen of in de problemen die ze van huis meenemen naar school.” (z.a., 2007).

Terug naar de voorbeelden van Dex en Kars. Als Dex boos wordt op zijn vriendje zit de leerkracht op een andere plek en is bezig met een oefening. Die oefening is onderdeel van de leerlijn en moet op een bepaald moment met de juiste begeleiding plaatsvinden. De leerkracht is opgeleid om dat goed in te kunnen plannen en uit te voeren. Dat doet ze zoals het hoort. Het gedrag van Dex komt er onverwacht tussendoor en als ze Dex aandacht geeft komen de kinderen van de letter ‘P’ direct naar haar toe met vragen. Hetzelfde geldt voor Kars. Hij zegt dat hij buikpijn heeft op het moment dat de leerkracht een kijkplaat aan het behandelen is. Kars kon dus niet direct door haar geholpen worden. Toen Kars even later op het schoolplein stond probeerde ik hem op een pedagogische manier te benaderen. Ik kon echter niet de volledige aandacht voor Kars hebben, omdat er steeds andere situaties kwamen die mijn aandacht vroegen. Het opnemen van een HBO-pedagoog als wettelijk erkende functie in het basisonderwijs zou zeer welkom zijn. Deze persoon is opgeleid om met kinderen te praten, het probleem achter het ‘kluitje’ te vinden, hun gevoelens te benoemen en uiteindelijk gezamenlijk tot een oplossing te komen. Zo kunnen leerkracht én pedagoog doen waar ze goed in zijn.

Dit artikel verscheen eerder in het magazine Kinderwijz.

©2016, Erienne van der Veen. Op dit artikel berust auteursrecht.